

Signora Bianca.

Ivan Lah.

n zdaj je končana visoka pesem velikega hrepenenja, odzvenela je daleč na jugu med gaji mirt in cipres, žalostna se je potopila v zatišju črnih, neprozornih senc. In prav sedaj je odzvenela, ko je solnce povzpelo svojo jasno pot, ko sije pomlad po gajih lavorov in oljk, ko je zaživelo divje življenje na obrežju mask. Ah, morda je izginil v njih šumu nje nemirni glas; umrla je morda pesem v jasnih gajih, odpeta v solčni radosti izpolnjenega hrepenenja, ali pa je morda utihnila v oljčnih sencah, izgubljena, ubita v težkem spoznanju. Nje odmev je prišel kakor lastovica, prinesena z južnimi vetrovi, kakor onemogli žarek mladega solnca, kakor umirajoči dih prve pomladi.

Prišel je nje odmev in je izginil v spominih. Pišem povest svojega prijatelja.

* * *

Zunaj je sijal poletni večer in polnil s svojimi jasnimi sencami cvetoči vrt pod mojim balkonom. Otroci so skakali po vrtu, po stezicah in lovili solnčne žarke, ki so se ukradli med košatim listjem dreves ter nagajivo, kakor za slovo, poljubljali rdeče rože po gredah. Troje gospodičen se je tam igralo z žogo in so glasno vzklikale; zdajpazdaj se je začul srebrn, zvonek smeh, ki se mu je poznalo, da prihaja iz naivne, preproste duše. Stopil sem k oknu in gledal nanje. Vedel sem, da je med njimi tudi Angela, ki je bila zaljubljena v našega prijatelja Marija. Bilo je prijetno gledati, kako se gibljejo njih vitka mlada telesa v belih oblekah med zelenimi, polumračnimi drevesi. Angela je bila največja med njimi. Njene krasne črne kite so izražale v vsej njeni postavi nekaj posebnega. Zame je bila v njih izražena ona resnost, ki sem jo ljubil na gospodični Angeli, drugi pa so videli v njih ono vablivo koketnost, ki so jo hoteli videti v vsaki ženski drugače. Vsak je našel na gospodični Angeli nekaj posebnega zase, a mene so vabili k oknu, kadar se je z drugimi igrala na vrtu, pred vsem njeni krasni lasje. Preprostost in mlada veselost, ki sta se izražali v vsem njenem gibanju, sta

vplivali na vse moške, ki so se ji bližali, z nenavadno silo; rekel bi, da so jo bolj ljubili, nego so si upali.

Naenkrat so gospodične obstale; videl sem, kako si je Angela v zadregi popravila lase.

Par trenutkov pozneje je potrkal nekdo na moja vrata. — „Mario!“ sem vzkliknil. Da, človek, ki je stal pred menoj, je bil moj mladi prijatelj. Vrnil se je bil z letovišča in sem ga komaj spoznal. Bil je shujšan in bleđ mnogo bolj nego pred tedni, ko se je bil odšel tja zdraviti. Stisnila sva si prijateljsko roke in si molče pogledala v oči. On je bil človek, ki ni mnogo govoril, in jaz nisem mogel povedati misli, ki mi je s težko slutnjo legla na srce takoj, ko sem ga zagledal pred seboj. Njegov obraz je kazal mladega moža v najlepših letih. Vsa njegova zunanost je bila skrita moška krasota, ki se je razvijala gledalcu tem bolj, čim bliže ji je prihajal. Mlad, svež talent mu je žarel iz jasnih oči, poteze na obrazu so kazale globokega misleca. Bilo je mnogo tajnega in nepojmljivega v tem izrazu na njegovem licu, kajti sijala je z njega zdaj sentimentalna ljubeznivost, izražena v melanholiji, ki je ž njo zmagoval tudi pri najbolj koketnih ženskah, zdaj sarkasten, strupen nasmeh, ki je odbijal od sebe tudi njegove najožje prijatelje.

Ljubili smo ga zelo in tudi on je ljubil nas, dasi ni izražal svoje ljubezni ne z besedami, ne z dejanjem. Zaigralo mu je v očeh, prek lic, okoli ustnic, in čutil je njegovo misel vsak, ki mu je bil blizu. Njegova brezobzirnost je bila znana med nami prav tako kakor njegova dobrohotnost. Bil je navdušen častilec antike in fantasten oboževalec renesanse. Veroval je v nadčloveka in prorokoval povratek in prenovljenje človeka v zmyslu renesanse. Zato je ležal Shakespeare ob njegovi postelji in v gledališčih je iskal nove, velike moderne umetnosti, ki bo dvignila ljudstvo nazaj k velikemu človeku. Zato je snoval nove tragedije, a pisal jih ni. Veroval je v velike ljudske sile in hotel je v njih videti prenovljenega, novega človeka, novo človeštvo. Ustvaril si je o tem nov svet, novo življenje. V globokem hrepenenju se je rodila pesem, ki je napolnila svet okoli njega in je odmevala kakor glas življenja, budeča novo življenje iz starih razvalin.

Vse njegovo življenje je bilo kakor viharen boj dveh nasprotnih si sil, spojila sta se v njem dva skrajno nasprotna sveta: visok, idealen polet in uničujoča nizka skepsa. Kontrasti so se v njem strinjali in to ga je delalo zanimivega.

Tako je torej zopet stal po mesecih pred menoj. Pol veselosti, pol otožnosti je sijalo iz njegovih oči, dokler se ni vse izpremenilo v prezirljiv nasmeh. Hotel sem ga objeti iz nepoznane radosti, tako mi je bil drag v tem trenutku, toda trpki njegov nasmeh me je ustavil.

„Da si mi zdrav, Mario! Odkod prihajaš?“

„Vprašanje odveč, prijatelj! Veš, da odhaja Mario v svet in prihaja iz sveta. A zdi se mi, da si hotel reči nekaj drugega.“

„Da, nisem ti mogel prikriti svoje misli. Slab si mi vidiš.“

„Ti misliš, da sem bolan.“

„Ne. Morebiti je nate tako vplivalo letovišče: gorki zrak, izprehodi, večeri. Zmena zraka pogosto izpremeni človeka.“

„Mogoče. Veš, da se ne pečam s takimi vprašanji: Tiha žalost mu je zasijala iz otožnih oči.“

„In kaj je sicer novega?“

„Zelo mnogo in nič. Prinesel sem ti povest.“

„In nič drugega?“

Nasmehnil se je mirno: „Nič, saj to je vse. Brez pomena bi bilo nositi druge spomine z letovišč.“

Sedel je na kanape poleg balkona. Na vrtu so še vedno skakali otroci in gospodične so se igrale z žogo. Vedele so prav dobro, da je Mario pri balkonu, in zato so živahneje pospešile svojo igro. Ob balkonu je šepetal pozni poletni večer, veter se je igral po visokih vrhovih kostanjev, katerih sence so se izpreminjale v večernem svitu. Mili in prijazni so ljubljanski vrtovi ob takih večerih, polni sladkega šepetanja, ki odmeva od cvetočih gredic do vabljivih stezic v senci temnih kostanjev, kakor da pripoveduje bajke. Mario se ni ozrl niti na izpreminjajoče se vrhove kostanjev, niti na cvetoče gredice na vrtu, niti na gospodične. Vedel je dobro, da je tam Angela z družicami, in ni mu bilo neznano, da ga ljubi ta dobra gospodična, ki so drugi zastonj skušali pri njej doseči več nego prijazno besedo. In Angela je bila krasna gospodična, ljubezniva in duhovita. Toda zdi se mi, da je bil Mario človek, ki celo življenje ni občutil, kaj je to: srečna ljubezen. Bil je to Hanibal, ki je znal zmagati, a nikdar ni znal porabiti zmage. Toda to so bile stvari, o katerih on ni hotel govoriti z ljudmi, ki je bil o njih prepričan, da ne vedo, kaj je ljubezen. — Tako je bil zmožen, sam sanjati na zofi, ko se je Angela izprehajala po vrtu, in je govoril o neprevidnih ljudeh, ki so se vanjo nesmrtno zaljubili. Ne morem reči, da ni sprejel njene ljubezni, bil je ponosen na to, da ga ljubi gospodična Angela,

spoštoval jo je zelo, ampak ljubiti je ni znal. Ona pa je videla v Mariju boga, mi drugi smo ji bili navadni smrtni ljudje. Nihče, ki ju je poznal, bi ne bil verjel, da Mario še ni sanjal v njenem naročju, a mi njegovi prijatelji smo vedeli, kajti Mario ni znal ljubiti. In Mario je bil vendar idealen sanjač in Angela je bila ena izmed onih lepih Ljubljank, ki po njih slovi naše mesto, in moram reči: ko bi mi bilo dano, izbrati si žensko samo zato, da bi jo ljubil, izbral bi si bil njo. Toliko ženske ljubeznivosti in toliko vabljive nagajivosti! Toda to je ravno bilo, kar ju je ločilo: on si je ustvaril nov svet, ki je bil njej nepojmljiv, in ona je hotela ostati ženska one mode, ki jo je vpeljala v Ljubljani Prešernova Julija. Tako so zastonj cvetli ljubljanski vrtovi, zastonj so vabili večeri v samoto. Nista prišla; razšla so se njiju pota daleč od ljubljanskih vrtov in brez presanjanih večerov.

Lahko je slišal, da je ostala Angela na vrtu, kajti nje družice so jo glasno klicale po imenu. On pa se je zagledal v modro večerno nebo na zapadu. Ljubil je zelo svojo navado: polegati po zofah in gledati kam daleč ven. A danes se mu je poznalo, da ga motijo dogodki, ki so se mu dogodili pred nedavnim časom. Spomnil sem se, da je začel govoriti o povesti. Pravzaprav je bilo odveč izpraševati po njej, kajti sijala mu je iz oči krasna in globoka, kakor se je bila prigodila. Toda ob časih, kadar je ležal na zofi, so bile lepe in velike njegove sanje in nad vse lepe so bile njegove povesti, ki nam jih je tako pripovedoval. Poletni večer se je mračil, vrt se je temnil, igra je utihnila. Stožilo se mi je. Sedel sem v star naslanjač, primaknil sem ga k odprtemu balkonu in zahotelo se mi je poslušati povest. On je ležal meni nasproti na zofi in medla svetloba je obzarjala njegov blede obraz. Globoko, kakor iz temine so sijale njegove jasne oči.

* * *

„Torej tujcev je letos mnogo tam?“ sem začel.

„Mnogo, največ z juga.“

„In družba?“

„Družba je zelo pisana: eni zdravijo tam izsesana telesa, drugi ubite duše. Sicer veš, da je meni ta družba samo predmet.“

„In kaj je s povestjo?“

„Povest je lahko dvojna, dragi moj . . . Povest je lahko o tem, ki pripoveduje, ali o onem, kar pripoveduje. In danes bi ti pripovedoval povest o sebi.“

„Pripoveduj, Mario!“

In začel je:

„Kakor veš, sem ljubil gore, visoke planine, gorska jezera, skalne bregove, ozke doline, alpske pokrajine. Spominjaš se morda dni, ko smo hodili v onem jasnem ozračju, po visokem svetu, po čistih višavah. Ampak nekega dne mi ni prijal niti ta svet niti njega poezija. Je to zemlja romantike, jaz pa sem našel nov višji cilj. Da, prišel je čas, da nisem ljubil onega dela domovine, ki ga ves svet pozna kot eden najlepših kotov naše zemlje. Moj svet je ostajal na jugu in se je oživljal v južnem solncu.“

„Ti si južne matere sin.“

„Ne gre za to, dasi je morda hrepenenje prvo, kar vsesamo po materi, ampak pristudila se mi je romantika, ker je ubila klasično umetnost. No, danes ti o tem ne bom pripovedoval. Veš, kako sem odšel na letovišče, in zdaj pride povest. Prišel sem tja popolnoma brez cilja. Veš, da je bil moj cilj daleko in da sem na cesti iskal samo pozabljenja. Potreboval bi bil zdravja, ampak iskati zdravja, to veš, da nismo nikdar utegnili. Zdraviti telesa ni imel kdo in zdraviti srca nismo imeli kje. Šel sem torej v svet bolan in ti misliš, da se tak vračam. Verjemi, da so ljudje, ki svoj živ dan niso bili zdravi zato, ker so se zdravili. Zdravja torej nisem šel iskat — a ne govorimo o tem! Čemu ta melanholija? Pot je bila, pot pozabljenja brez cilja. Enkrat se je posvetilo v moje življenje in to je bilo takrat, ko sem najmanj iskal nebeških žarkov. Ako boš kdaj tako nepreviden, da boš pisal povesti, zapiši to v mojem imenu: Največ najde človek, kadar najmanj išče.“

Ne bom ti popisoval svojega prihoda. Letovišče je bilo živahno, dolge aleje, nove vile, lepi nasadi in gospode mnogo zdrave in bolne. Videl sem bolj zdrave bolnike, nego sem jaz. Ampak jaz sem hotel le mimogrede pogledati življenje, družbo, za druge stvari se nisem zanimal, posebno če so ležale v krajih ob cesti, ki je bila daleč od mojega cilja.

Obsedel sem zvečer na klopi ob cesti. Prišlo mi je šele tedaj na misel vprašanje, ali naj ostanem na letovišču ali naj grem dalje. Bil je že večer in gospoda je promenirala. Začutil sem v sebi zopet nekaj vagabundskega in sem bil zelo nezadovoljen. Tam spodaj je ležalo jezero obrobjeno s temnimi vrtovi. Spomnil sem se časa, ko sem bil prvič prišel sem. Takrat je bila cesta vagabundska in zadovoljnost je bila v srcu, a danes sem čutil pravico želeti več. In to je bila moja nezadovoljnost; ni prišla iz davno pozabljenih,

naglo prebujenih sanj, ampak porodila se je v razmerju človeka do sveta. Takrat je bila pesniška moja pot, naivna, sanjava, prav alpsko romantična. Vem, kako sem sedel zadnji večer na bregu, in ponavljali so se mi verzi mojih pesmi:

Zbogom, o jezero, rajska nebesa,
 tiho ležeča v podnožju gorá,
 ah, kak od tebe ob času slovesa
 težko poslavlja se duša mojá . . .

Ha, ha, neumnost! Tiste pesmi so nekje zgorele in danes bi jih porabil samo za to, da bi iz njih študiral svojega nekdanjega človeka. Torej spomnil sem se onih dni in si nisem mogel tajiti, da ima vsak čas svojo srečo. Moja nezadovoljnost je izginila v spoznanju, da nisem prišel sem ničesar iskat: ne starih sanj svojega mladega življenja, ne novih ciljev svoje sedanje dobe. Zadovoljil sem se torej s tem, kar je bilo: temnozeleno, v zapadu solnca bleščeče se jezero, vrtovi okoli njega, nove vile, nasadi in gore naokoli. Sveži vzduh je polnil nasade ob cesti in prijeten veter je pihljal sem od jezera. V daljavi so goreli vrhovi Alp v jasnih višavah.

Vse kakor nekdanj, sem mislil, ni to južni gaj, ampak je alpska pokrajina. Gotovo so tudi Rimljani ob vročini zapustili zidovje in iskali hladnih senčnih gričev . . .

Ozrl sem se nehote. Dve dami sta šli mimo mene. Dovolj, da ti ju ne opišem, to pa iz raznih vzrokov: ene bi ti ne mogel popisati, druga pa je za celo povest samo toliko pomembna, da je šla s prvo, in bi bilo torej brez pomena popisovati jo. Takoj se je videlo, da sta Italijanki. Tudi govorili sta italijansko. Prva je bila visoka, črna, vitka postava, druga nekoliko manjša blondinka. Ozrli sta se obe in sta hitro odšli dalje ter izginili med nasadi.

Sedaj dovoli, da ti ne pripovedujem niti o njej, niti o Petrarki, niti o Lavri, niti o Ticianu, niti o beneških nočeh. Vse to delajo pisatelji, kadar hočejo opisati krasno ženo, tu pa se mi zdi, da tudi to nič ne pomaga, in zato ne govorim o tem. Končno bi se človek lahko spomnil Prešernovega soneta in oči „zmotam vdanih . . .“ Zapisano je nekje, da velike trenutke vidimo in razumemo prav šele takrat, kadar smo daleč od njih. Moram reči, da nisem čutil, da bi bila name naredila oni vtisk, ki si ga predstavljamo v trenutku, kadar kak Romeo prvič zagleda svojo Julijo. Bil sem vedno prepričan, da je tak trenutek odločilen za vse življenje. A tu se na videz ni zgodilo nič takega, in ko je izginila med množico, si nisem mislil drugega, nego da sem zopet enkrat videl lepo žensko.

Bila mi je to le epizoda ob poti, slika za naslov: večer na letovišču. Poleg vsega ni bil tu kraj mojih ciljev, torej sem gledal na vse kakor na lepo, brezčutno sliko pred seboj.

A bolj ko se je zgrinjal večer nad jezerom, bolj me je vabila želja, ostati na letovišču in prespati na njem nekoliko zdravih dni. Ostal sem torej. Vila, ki sem v nji stanoval, je ležala med zelenimi vrtovi, od katerih je cesta peljala naravnost k jezeru. Lepa in ponosna je kraljevala v svojem kraljestvu. Bil je večer in gostje so napolnili vrt, od nekod iz vile so se glasili glasovi klavirja. Ležal sem na klopi in sem premišljal večerno „nálado“, kakor hočete to imenovati umetniki. Dovoli, da ti tudi tega ne opisujem, ker to se da prav tako samo čutiti, kakor se da lepo ženo samo ljubiti, vse drugo je samo odmev, ki kaže človeško nezmožnost. Ne pravim, da ni potreba umetnikov, bilo bi življenje prazno brez umetnosti prav tako, kakor je umetnost prazna brez življenja. Ampak največji umetnik je ta, ki zna uživati, kar mu nudita priroda in življenje. — Prijatelj, veš, da so bogovi udarili človeka s slepoto samo zato, da ni mogel postati njim enak. In tako niso ljudje nikdar znali prav uživati niti prirode niti življenja in zato so padli tako nizko. Kadar bodo to spoznali in razumeli, tedaj postanejo sami bogovi v svojem kraljestvu. — Tudi nálade večera, ki je zdaj okoli naju, ne moreš ne opisati, ne naslikati. Kako smo srečni, da jo moremo uživati! Ko bi bil pesnik, bi opeval ljubljanske vrtove in njih večere, toda, prijatelj, kje dobiš besedi in barv, da predstaviš: vrt, drevesa, mrak in Angelo, ki se igra med tovarišicami z žogo in nje misli se igrajo morda na zofi ob balkonu . . . Torej pripovedovati sem ti hotel o onem večeru in sem povedal vse, kar vem o njem. Naenkrat je lahko zaškripalo po pesku, dve damski postavi sta se bližali: spoznal sem ju takoj, bila je zopet ona s sestro.“

(Konec prihodnjič.)

Pozdrav iz daljave.

Sladka pesem
plove čez poljé,
skozi stvarstvo božje
toplo hrepenenje gre.

Sladka misel
v srcu mi drhti:
Draga, al pošiljaš
hrepeneč pozdrav mi ti?

Ksaver Meško.

Signora Bianca.

Ivan Lah.

(Konec.)

isem pristaš fatalizma in mislim, da usoda ne igra nobene vloge v življenju človeka, ki hoče ustvariti človeka volje. Toda nekaj je bilo v tem, da sva se videla ta večer že drugikrat. V mraku sem mogel spoznati le njeno vitko postavo, ki je izginila v vilo, ne da bi se bila ozrla. Misliš morda, da pride iz vsega nekaj romantičnega, toda vse se je izpremenilo tako, da sem na cesti brez cilja našel svoj cilj. Kakor da se usoda igra s človekom. Čas bi bilo sedaj, da bi ti opisal družbo, ki sem jo srečal na letovišču. Govoril bi ti lahko o slikarici Fridi in o njenem umetniškem krogu. Privabila jih je od daleč lepota letovišča, iskali so modernih tipov ter zanimivih in nezanimivih partij okrog jezera. Vse skupaj je bil to velik boj za barve in za svetlobo. Vedno je babilonska zmeda na svetu, kadar družba zapusti svoje stare cilje. In nekoč se bodo zopet nekje ustavili in bodo znova začeli zidati stolp do nebes, dokler ne bodo v nezadovoljnosti pustili svojega dela ter odšli naprej. Zdi se mi, da je v tem zgodovina družbe, ki se vselej izpametuje šele po svojih neumnostih, ki se nje hrepenenje razbija ob nedokončanih donebesnih stolpih, ki veruje v vse, le sama vase ne. Zato je sreča, da se nje sila razbija ob njenem lastnem delu, kajti iz nezaupljivosti do nje odide človek naprej in išče svojih potov. Govoril bi ti lahko tudi o histeričnih in koketnih ženskah, a to samo zato, ker bi se s tem objasnila moja povest. Toda to je predmet propadajoče umetnosti, ki je posledica propalega življenja. Zato ti ne govorim o tem. Povedal bi ti tudi lahko povest o krasnem možu, ko bi ne bilo to samo na sebi nekaj zoprnega in brezmiselnega. Dober kočijaž lahko kroti pet parov čilih konj in lep mož brzda lahko petdeset parov lepih žensk. Pogoji so v obeh slučajih isti. Treba je primerne parade. In zdaj se mi zdi potrebno, da govorim o ožji družbi, o ljudeh v vili. A tudi to so bili letoviščarji: odhajali so zjutraj in so se vračali zvečer; ako pa so ostali doma, so spali ves dan. In o treh gospodičnih bi ti moral govoriti; radost so mi delale s svojo mladostjo, nežno in nadepolno; ako bi ti govoril o njih, bi začel

povest o treh rožicah, cvetočih na vrtu, ki se popotnik z radostjo ozre po njih. Prijetno je trudnemu popotniku, kadar se usede k hladnemu studencu in mu zapihlja vetrč, šepetajoč od treh strani: vetrč, šepetajoč od treh strani, so bile njih povesti, mlade in zaljubljene. Sladko je popotniku čuti pesem, razlito po tibi noči: taka je bila njih pesem, vabeča in hrepeneča. Življenje ni umetnost, prijatelj, ampak kadar umetnost postane življenje, je prijatno na svetu. Tako se je zgodilo. In zdaj bo kratka moja povest, krajša, nego je bil uvod k nji. Človek ni sam ob sebi nič, velikega ga dela samo ozadje. Največji duhovi so bili samo produkt časa. In taka je moja povest: prišla je, ker je morala priti, kajti bila je samo resnica mojih sanj.

Srečaval sem jo zjutraj na vrtu, čez dan sem jo videl, slonečo na balkonu, videl sem jo zvečer na izprehajališčih, na koncertih in plesiščih . . . Lahko misliš, da sem je čakal v zlatih jutrih na vrtu ter poslušal, kdaj se začujejo nje tihotni koraki. Mogoče misliš, da sem hodil v dolgočasnih dnevih po parkih in gajih, da sem se vozil po zelenih jezerskih valovih in iskal njenih temnih južnih oči. Predstavljaš si morda, da je v jasnih nočeh hodil Romeo po prijaznih vrtovih in gledal na razsvetljeni balkon in v zagrnjena okna, da so se mu budile pesmi o mesecu, ljubezni in zvestobi.

„Ah, Mario ne zna ljubiti,“ ste govorili, ha, ha, modro ste govorili, prijatelji. Mario je polegal na klopeh v senci vrtov in je premišljal razrešena in nerazrešena vprašanja o ljubezni in ženskah in je govoril prezirajoče besede kakor nezaljubljeni Shakespearejev Benedikt. Ha, ha, prijatelj, živeti je umetnost in ljubiti je umetnost in kaj ima še sploh ceno, kar ni umetnost!

Oboževalcev je imela mnogo kakor vse krasne ženske. Polnil se je na promenadi prostor za njo in ob strani so obstajali ljudje, občudujoč njeno krasoto, pred njo so se razmikale vrste. In Mario je posedal v senci ter premišljal prizore, ki se gode na promenadi. Niti med gledalce ni bil šel. So ženske, ki te pri njih pogledu obide misel, da bi bilo greh misliti, kako bi bilo, ko bi le enkrat mogel poljubiti nje ustna. Tako, prijatelj, je mislil Mario. Samo mislil si je Mario, kajti takih žensk ni na svetu. In tako se je zgodilo, da je bil ples v razsvetljenih salonih ob jezeru, in ona je bila kraljica večera. Mario pa je hodil po temnih jarkih, kjer se je na večer ona izprehajala s sestro. Prijatelj, malo dobi od življenja ta, ki se z malim zažvoljji, kajti življenje je skopuh, ki mu je treba imponirati. In ko so drugi gledali živi krasoti v obraz, je hodil

Mario po zapuščenih parkih in gledal, kako se lesketajo v nemirnih valovih lučice okoli razsvetljenih salonov, kako odmevajo glasovi godbe v noč, kako se gibljejo na bregu nerazločne sence. — Modro ste govorili, prijatelji, ljubiti ni znal Mario. In tako je v osamljenih popoldnevih slonela kakor zapuščena na balkonu, da je odsevala nje vabljava krasota, obsenčena v modrih žaluzinah, Mario pa je odšel na vrt in je premišljal o velikih, nerazumljivih dogodkih, dočim so k njej prišli njeni častilci na poset. Tako je bilo torej njeno življenje in taka je bila ljubezen, tako ni znal ljubiti Mario. Nekoč pa se je popoldne nemudoma vrnila domov — preko vrta. Na vrtu je ležal Mario na klopi in je sanjal z odprtimi očmi. Gledal je v zeleno listje nad seboj in premišljal, kako bo prijetno, ko se bodo čez nekaj časa zganile žaluzine in se bo prikazala signora Bianca na balkanu. Ha, ha, Mario je bil zaljubljen. Zaslišale so se tihe stopinje, drsajoče po pesku. Bila je ona. Vstal sem in vzkliknil: „Signora! . . .“ Obstala je na stezi.

Ha, ha, da si videl, kako je bil Mario majhen v tem trenutku, ko je bilo treba izvršiti velik čin. In to veš, da bogovi ne ljubijo nič malega in da se sam amor izogiblje malih ljudi. In velike trdnjave so pogosto padle v roke majhnim vojskam prav zato, ker se jih niso bale. Toda življenje, prijatelj, ima svojo logiko in ljubezen svojo. Zato naj ti raje ne govorim v primerah. Mario je stal osupel in ona se mu je posmejala. Lahko je on vedel, zakaj jo je danes peljala pot skozi vrt, in tudi ona je lahko vedela, zakaj popoldne leži Mario v senci dreves. Pogostoma smatramo za velike skrivnosti to, kar so vobče znane stvari.

Tu se je torej začela povest iz majhnih začetkov, ki je postala velika zato, ker na plodnih tleh rastejo velike rože. In zdaj bo kratka moja povest. „Ljubiti ne zna Mario,“ ste rekli, ha, da ste sedaj videli Maria, kadar je sanjal sladke sanje ob strani krasne žene, ki so divjali zanjo oboževalci žensk, častilci Venere in kavalirji celega letovišča. Izginila je nje krasota s promenad, z izprehajališč in z večerov. „Kje je signora? Solnce južnih dni, zvezda jasnih noči! . . .“ Osamljeni in zamišljeni so stali po parku in ob strani promenade in se gledali z vprašujočimi očmi. A ona je sedela doma na divanu, pregrnjenem s svilnatimi preprogami, in ljubila Maria. Kakor brezdanji mrak italjskih noči so bile globoke nje oči, lepšega obraza ni slikal Tician, bolj ni znala ljubiti Propercijeva Cintija . . .

In ob večerih, ko je legel mir okrog letovišča in so se polnili parki okoli koncerta, so je čakali s hrepenečimi srci, z željnimi pogledi.

„Kje je krasota parkov zapuščenih, pesem večerov razsvetljenih?“

A ona je ljubila Maria in hotelo se ji je v večerih ležati v senci dreves, odkoder se je videlo na vse jezero, na parke in na nasade promenad. Jezero se je zlatilo v večerni zarji, valovilo se je in tonilo samo v sebi, nasadi promenad in gaji okoli njega so se temnili, po večeru se je razlegala polglasna pesem, motena od šumeče množice. Tako je stal ob takih večerih, ko so naokoli žareli sivi velikani gorá in mračili svoje nebeške vrhove v mračni jezi in nezadovoljnosti, Mario v senci ljubečih mrakov, ki so se kakor skrita božanstva približali od vseh strani ter pokrili njega in njo, polneč ves večer okoli s tajinstvenim šepetanjem, iz katerega je zvenela božanska pesem ljubezni. Ha, ha, in vi ste govorili: Mario ne zna ljubiti, kakor da je umetnik zastonj klesal veliko delo: Amor in Psihe. Kdo je kdaj naslikal prizor, kako je ona prihajala po zelenem gaju, ko se je med visokimi drevesi bližala vrhu, kjer je ležal zaljubljeni Mario, nebeška, božanska, da je ves večer oživel v njeni krasoti. Kdo je kdaj napisal pesem o boginji, ki je na trdi zemlji počivala nje krasna glavica, da so mogle piti poljube nje ustnice, ki bi si o njih mislil človek, da je greh misliti si, kako bi bilo, ko bi jih poljubil. Taki so bili večeri. In v večerih so je čakali ob jezeru, na terasah, pred razsvetljenimi saloni. Tam je hodila prej s svojo sestro in razmetavala cvetlice, ki so padale prednjo, oboževano, ter s ponosnim zasmehom zrla na uklonjene obraze svojih oboževalcev. In zdaj so vpraševali: „Kje je sen naših večerov, da ga obdamo z rožami, da se poigra z njimi?“ Ona pa ni prišla, ampak v jasnih nočeh je slonela na balkonu v naročju Maria, gledala je proti jezeru, kjer so se svetile razsvetljene terase ter odsevale v nemirnih valovih, in je govorila: „Na jug, na jug, Mario, tam so južne noči, jasni gaji, tihi večeri, tam je dom bogov, tam je svetišče ljubezni, tam so sanje življenja. Kratko je življenje in neskončna je njegova sladkost, ki jo užijejo le oni, ki jo razumejo, in jo imajo le oni, ki jo občutijo . . . Mario, Mario . . .“

Tu je prijatelj prenehal, kakor da je utrujen. Zmračilo se je med tem popolnomá in iz teme so sijale le njegove žareče, jasne oči. Molčala sva nekaj časa oba.

„Povedal sem ti, da bo kratka povest,“ je začel čez čas, „kajti, kar še ostane, je deloma nepopisljivo, ker so dali bogovi ljudem le pesem, da v nji govore o ljubezni po svojih nezmožnostih, in ker ima pomen le za onega, ki čuti in razume. In to sta pri vsaki ljubezni le dva; drugo pa je brez pomena, kajti, ako ti pripovedujem, kako sva se pojavila na promenadah in plesih, kako so obstrmeli nje oboževalci, kako so se začudeno gledali kavalirji, skazil bi s tem svojo povest, kakor skaziš sliko, če ji daš neprimeren okvir, na primer: antika in rokoko. Zdelo se mi je ves čas, ko sem bil v njih družbi, da se je vrnil rokoko-čas. Veš, da je bilo to največje uničenje antike in najslabše pojmovanje umetnosti. So ljudje na svetu, ki nikdar ne vedo, kaj je harmonija, a so tudi, ki je ne čutijo. Toda o teh ne govorim, o novem rodu govorim, ki mu umetnost postaja življenje, o človeku, ki se je prerodil sam v sebi in začena živeti življenje bogov: slutim prerojenje . . .

Umolknil je zopet.

„In kaj hočeš sedaj?“ sem vprašal.

„Sedaj? Sedaj se izpolnijo velike sanje: vabi jug, dežela renesanse, domovina umetnosti, svetišče življenja, kjer se sanjajo sladke noči, kjer v jasnih gajih doni božanska pesem, kjer sveti mrakovi polnijo prostranost večerov, tam, kjer v južnih vetrovih zeleni cipresa, kjer lavor živi v žarkem solncu, kjer palme senčijo zapuščene steze . . . Tam, kjer bo ona kraljica velikih dni, polnega življenja, cvetočega, vedno prenavljajočega se kraljestva, v večnem solncu kipečega, bujnega sveta . . .

„Človek prerojenja je človek sile, dela . . .“

„So eni, ki ustvarjajo, drugi, ki delajo, tretji, ki izvršujejo.“

„Mario, ti odideš? . . .“

„Da . . . Včeraj je prišel nje mož, suh, izživel človek. Predstavila mi ga je: njegova prijaznost ni manjša od njegove nervoznosti. Njegova ljubezen do nje je v tem, da vidi njo srečno. Dobrikast, zgubančen obraz govori o prejšnji lepoti. Ženo ima zato, da mu krasi življenje. Danes se poslovim od tebe . . .“

„Mario, ti odideš . . .?“

„Ha, in vi ste govorili: Mario ne zna ljubiti. Glej, prijatelj, tako se ljubi . . .“

Molčala sva oba. Noč je kraljevala na vrtu in nje nemirni vetrovi so šepetali po kostanjih. Tihota je polnila noč . . .

Iz zgornjega nadstropja je zadonela pesem klavirja. Angela je igrala. Barcarolla! . . . Zdelo se mi je, kakor da ga vabijo ti

glasovi s seboj na omamljive valove na okrašeni čolnič ljubezni; bili so kakor tožba po izgubljenih časih, kakor hrepenenje po nedosegljivi sreči.

„Čuj, Mario, pesem, ki si jo nekdam poslušal tako rad!“

„Izpreminjajo se časi, ljudje, sreča in pesem. Danes me več ne ganejo glasovi, ki sem se nekdam vnel ob njih. Slutim močnejšo, silnejšo pesem.“

„In Angela?“

„Bo li tudi ona prav čutila in razumela čas, bo našla v njem svojo srečo.“

„Ali se ti ne zdi, da so tudi ljubljanski vrtovi krasni, da so lepi večeri v njih? . . .“

„Odpri so južnim vetrovom in pesmim, ki prihajajo od morja, toda mi jih nismo čutili in jih nismo razumeli. Zbali smo se življenja in se zaprli; zato smo poginili. Kadar se vrne veselje do življenja, bo vladala sreča v teh krajih. Toda sedaj je še daleč pomlad, ki bo nekdam cvetla na teh vrtovih.“

„Mario! Ne čutiš li pomladi, ki prihaja k nam, ne slutiš li prerojenja, ki kipi v nas samih, ne vidiš li novih sil, ki vstajajo? Kam odhajaš, Mario? Čuj to vabečo pesem nad seboj in veruj, da ni manj vredna . . .“

„Ne govori, prijatelj! Prvič se mi zdaj studi pesem, ob kateri so tisočeri kakor omamljeni padali, ljubili in plakali. Vidim višje življenje s čistejšim čuvstvom.“

Glas se mu je tresel, kipeča jeza je govorila iz teh besedi. Naslonil je glavo na roke in je dolgo ležal tako in molčal. Stopil sem na balkon; noč je bila hladna, tiha, molčeča. Glasovi v zgornjem nadstropju so bili utihnili. Zagledal sem se v jasno nebo, ki se je svetilo proti jugu in se temnilo proti severu.

„Prijatelj, v molku je bog,“ je rekel naenkrat Mario, „sladko mi je sedaj! Odpočil sem si zelo, čutim se pokrepčanega.“

„Ostani pri meni, Mario.“

„Vidi se ti, da še nisi živel trenutka, ki je vreden življenja. A tudi to še izkopljete iz starih razvalin. Toda meni se mudi in ne dočakal bi pomladi na ljubljanskih vrtovih. Želim vam srečnih časov. Ko boste odkopali vse blato, ki ga je v teku let nanese čas, zacvetlo bo življenje lepo in resnično na prenovljenih starih, trdih tleh. In stali boste okoli, delavci, ki ste kopali dolga leta, in se boste čudili pomladi pred seboj. In takrat govorite resne besede: Mladina čuvaj, da se mlada ohrani zemlja, ki smo jo odkrili, ko je ležala

globoko pod blatom, poteptana od ljudi, zasuta z bogovi vred . . . Tu bodi tvoja radost, mladina, v mladem čistem svetu; bogove postavite iz razvalin, očistite jim solčni gaj! S cvetočimi venci okrasite njih svetišča, s cvetjem napolnite gredice, z rožami posujte steze, lavor in mirto vsadite v dolgih redih okroginokrog. In potem nastopite svojo svečano pot, kajti vi ste bogovi življenja. S svojo pesmijo napolnite svete gaje, slavnosten raj zarajajte o novi pomladi, ki naj nikdar ne odzeleni. Oglašali se bodo temni glasovi ljudi, ki ne ljubijo življenja, in bodo klicali k pokori. Toda vi zapojte veselo pesem in zarajajte raj, kajti vi ste bogovi življenja; ustvarite svojo večnost na zemlji in ne dajte, da za vami z blatom pokrijejo gaj, ki ste ga komaj izkopali iz razvalin, ampak pripeljite mladino za seboj, da se razveseli na vaših cvetočih grobih, kajti to se pravi ljubiti življenje, živeti večnost. Takrat, glej, bo velika postala dežela, ki jo zdaj imenujemo malo domovino. Iz ozke doline bo postala — svet. Zagorele bodo jasneje gore, bolj radosten bo tok vodá, ozelelena bodo pusta polja, kajti življenje bo ostalo tam, kjer zdaj vlada smrt. Vesela pesem življenja bo napolnila domovino in pred njo se bodo umaknile temne sence smrti. To bo vaše prerojenje, vstajenje. In takrat se spomnite groba na jugu, cvetočega v senci štirih oljk. Neskončno je ljubilo domovino srce, ki bo njega prah hranil trdi kamen. Usojeno mu je bilo, da je čutil nje pomlad, da je slutil nje prerojenje in je umrl od radosti. Ni mu bilo dano, kopati med delavci, niti stopiti z mladino v novo premlajeni gaj, da zapoje radostno pesem . . .“

Poslušal sem ga, kakor smo ga poslušali vselej, kadar je govoril take besede. Kakor od nekod daleč je prihajal njegov glas, kakor da govori življenje iz daljave, kakor da krivice očita uničeni bog.

Podal mi je urno roko.

„Torej, da si mi zdrav, prijatelj!“

„Mario, ti odhajaš?“

„Odhajam.“

Stisnila sva si roke in obstala nekaj časa molče. Nikdar ga še nisem ljubil tako kakor v tistem trenutku. Spremil sem ga po stopnicah in čez vrt. Pri vratih so še enkrat zažarele njegove jasne, življenja polne oči. Ozrl se je po vrtu, kakor da so nečesa iskali njegovi pogledi.

„Glej, vse je pripravljeno kakor na svečani dan . . .“ je rekel in odšel je po ulici. Kmalu je izginila njegova senca v tihih tmah dolgega drevoreda.

Dolgo sem gledal za njim, in ko sem se ozrl, je temna senca slonela na oknu nad balkonom.

„Angela . . .“

Noč je bila tiha in mirna, po vrtu si je igrala šepetajoča pesem, kaker da pripoveduje bajke.

* * *

Poslej nisem slišal nič o Mariu, dokler mi ni sam sporočil, da je odšel ž njo na jug. Kako se je končala njegova povest, ostalo bo neznano, dokler morda čas ne odkrije njegovih spominov, ako jih je zapisal. Toda on je bil človek, ki ni rad pisal, in je tudi o spominih imel svoje posebno mnenje. Njegova povest se je končala tam, ko je njegova senca izginila v tihih teminah ljubljanskega drevo reda, kajti vse drugo je bilo samo odmev v daljavi izginjajoče pesmi. In zdaj je končana visoka pesem velikega hrepenenja, odzvenela je daleč na jugu med gaji mirt in cipres, utihnila je v zatišju črnih, neprozornih senc. Tam stoji zdaj cvetoč grob, obdan od štirih oljk, in trd kamen hrani prah blagega srca. A zdi se mi, da še iz cvetja na grobu kipi pesem, ki je polnila njegovo življenje, in kipela bo dolgo, dolgo, dvigala se bo kakor plamen na žrtveniku večnih bogov, izginjala bo v jasnih žarkih in trepetala nad tihim, svetim gajem do poznega pozabljenja.

Vem, da se bo marsikaj čudno zdelo v tej povesti, kakor je bilo marsikaj čudnega v življenju prijatelja Maria. Toda pisatelj ima pred vsem dolžnost, da piše resnico o svojih prijateljih. Pomislimo pa, da je marsikaj še mnogo bolj čudnega v življenju in da se je to zdelo prijatelju Mariu ravno tako nerazumljivo, kakor se nam nerazumljive zde nekatere stvari v njegovem življenju. Pomislimo pa tudi, da ljudje hočejo nekaj čudnega v povestih, drugače mislijo, da to ni povest. Zdi se mi pa, da ni toliko čudnega v tej povesti kolikor naravnega, tako naravnega, kakor je bil naraven dobri prijatelj Mario, in da je bilo zato vredno, da sem zapisal njegovo povest.

